

El blau al meu costat

Eva Moreno Bosch

XXXVI Premi de Novel·la
Ciutat d'Alzira

L'ECLÈCTICA
bromera

Premis Literaris Ciutat d'Alzira

Aquesta obra obtingué el XXXVI Premi de Novel·la Ciutat d'Alzira, instituït per l'Ajuntament d'Alzira. Formaven el jurat Artur Ahuir, Núria Cadenes, Víctor Labrado, Isabel Marcillas i Marc Senabre.

*A Cànida i Alina,
el silenci i la veu escrita*

El nom que tenim substitueix el que som.
No sabem res de l'altre.

JOSÉ SARAMAGO

La paraula món ens cabia a la butxaca. Significava tot allò que abastaven els nostres ulls i que mudava d'estiu a estiu davant la nostra complicitat.

Fins que vaig complir deu anys, quan de manera precipitada el món que duia a la butxaca es va esfumar. El passat va quedar reclòs dins una esfera de vidre on cau aquella sort de neu que tot ho fa il·lusori, preservat de la realitat. D'improvís vaig deixar de ser l'única cosa que sabia ser, nena i petita, per convertir-me en allò que s'esperava de mi: un insecte captiu dins un pot de vidre del qual m'hauria de costar molts anys alliberar-me, encara que per aconseguir-ho hagués de profanar tots i cada un dels manaments de la fe dels cristians.

Remàvem obrint solcs sobre l'aigua adormida, i el cel que s'hi emmirallava tremolejava fins a desdibuixar-se. Deixàvem enrere les amples catifes de nenúfars que despertaven del seu somni de porcellana com ballarines tocades per l'aire. Al cap d'unes quantes palades, en Miquel havia d'adreçar la trajectòria remant al meu costat de la barca, perquè tot i que només em duia dos anys, jo era petita i lleu com un esquitx i tenia les cames i els braços finets com llumins de fusta, un dit petit a la mà dreta que era un separatista i un mandrós, i a cada peu, sis dits que només servien per escandalitzar la gent: És un sospir de nena, deien les dones al poble. És un microbi amb peus de monstre, es burlaven les nenes tontes a l'escola. I escriu amb la mà del dimoni!, s'exclamaven les monges.

En Miquel remava i deia Lisa, mira quants barbs. Deixava el rem i els seus músculs incipients s'amagaven sota la pell bruna. Llavors, del sarronet en treia un crostó i jugàvem a veure qui atreia més peixos tirant-los molles de pa. La Williams feia anar la cua com un ventilador i bordava als barbs, que amb el morro pessigaven l'aigua. Ens esquitxàvem. Rèiem. Ens trèiem la roba mancats de pudor i ens llançàvem a l'opacitat verdosa de l'estany. Nedàvem fins a la riba del bosc; s'esveraven els collverds, fèiem silenci arraulits entre els joncs, estàtics, impacients per sentir algun dia cantar les aloges, fins que a un dels dos se li trencava la postura d'estàtua congelada i esclatàvem a riure.

Amb canyes fèiem cabanes. Inventàvem lemes i aliances, capturàvem libèl·lules i papallones que voletejaven debatent-se contra el vidre dels pots, observant amb els seus ulls compostos els nostres ulls curiosos i àvids de vida. Als arbres penjàvem capsetes de retalls

de fullola que feia en Miquel perquè hi niessin pica-soques i puputs, i xiulàvem la seva cantarella per atreure'ls.

La vida al poble era, senzillament, això.

L'hostal on vaig créixer s'alçava al final d'un passeig flanquejat de pollancre, mirant l'estany i fugint dels carrers empedrats. Era tan antic i estava tan fet al seu enclavament que, després de tres segles, semblava que en lloc de fonaments tenia arrels. D'aquestes arrels en sorgia l'arbre genealògic dels Ribera, una saga vetusta d'hostalers de la qual vaig ser la darrera baula. Per algun motiu difícil d'esclarir, se'ns coneixia com l'Hostal de les Aloges o, el que és el mateix, de les dones d'aigua: éssers fantàstics que ningú no havia vist mai però que omplien de mites el territori.

Una heura de fulla menuda embolcallava la pedra tosca de la façana i la revestia d'un verd intens on feien niu els pardals. Des de les habitacions se sentia rajar l'aigua termal que brollava de la font del jardí i la fressa dels ocells brandant el fullatge. Pels volts de Sant Joan s'hi obrien una mena de campànules diminutes i perfumades, de color porpra. No he vist enlloc més aquelles flors. La mare deia que eren tan antigues com el mas i que procuraven bons somnis, per això a les nits me'n posava un grapat a la tauleta de nit, i jo m'adormia mentre ella m'explicava llegendes de les aloges que sorgien de les balmes del bosc i es quedaven a les ribes cantant, rient i pentinant-se els cabells llargs.

Durant l'hivern, mentre els arbres dormien i el xaloc agitava les canyes i pentinava l'aiguada, la nostra vida petita i senzilla coïa al voltant del foc a terra de la cuina. El tic-tac obstinat del rellotge es fonia en un silenci de ventre de balena, profanat només per l'espetec de les brases o la navalla del pare llescant una cullera de boix. Hi havia una quietud gairebé religiosa. Sovint la mare feia pomells d'herbes per perfumar cambres i armaris; n'espigolava les summitats florides i les ficava en bossetes de lli que cosia vora el

foc. Rere els colors foguers, semblava la marededeu de l'església, quan la llum de les llànties titil·lava reflectida en el seu rostre ceràmic: la mateixa serenor mística, la pell clara i els mateixos cabells ondulosos de color coure.

Amb l'efervescència de la primavera la flora es deixondia: verns, freixes, àlbers... La fronda treia pit i el bosc de ribera prenia cos; els collverds iniciaven el seu festeig de maragda, les fotges migraven i la terra paria una munió d'insectes: formigues, marietes, abellots, llimacs i hostes de ciutat frisosos de passejades i aigües medicinals. Tot d'una el mas bullia d'activitat, i la quietud i el silenci balsàmic quedaven mitigats per un brogit constant. S'obrien les cambres i l'absència arrapada als murs es feia pols al contacte amb la llum. S'esbatanaven les finestres i el sol desfeia la fredor que encara flotava a cada peça. Els llençols eixugats de penombra s'estenien entre els oms del jardí, el ventijol els feia voleiar i s'enduia boscos endins l'olor plaent del sabó.

De cambres n'hi havia quatre, tres de petites que miraven als turons i la gran, que donava a la façana principal. Aquesta era l'única que tenia balcó i vistes sobre l'estany. Estava reservada als senyors Llorach, un matrimoni burgès de Barcelona que venia cada any a estiuejar.

Fins aquell estiu del 52. Allà va acabar tot.

Tant de bo no haguessin vingut mai.

Una nit de lluna plena d'aquell darrer estiu, vaig somiar que la mare anava fins a l'estany al cor de la nit, allà li sortia una cua de sirena –sí, de sirena– i, submergint-se, desapareixia. Després, en el somni, el pare, irat, em deia que totes les Ribera tard o d'hora feien el mateix: treien una cua de peix –en el somni deia de peix– i marxaven per sempre per on havien vingut: per l'aigua, perquè no tenien altre remei; i que gràcies al cel –ell no deia mai gràcies a Déu– jo era diferent.

La mare, quan l'hi vaig explicar, va riure, assegurant que les dones d'aigua no tenen escates i que les sirenes són al mar. Tot i així, jo vivia amatent a qualsevol indici de metamorfosi del seu cos, dels dits dels peus, lleugerament separats, a mig camí d'obrir-se com un ventall i desplegar la predestinada aleta. Eren els peus de les dones Ribera. El pare tenia raó quan deia en el somni que jo era diferent. Jo no tenia, com elles, els cabells ondulosos de color coure, ni els dits dels peus separats. Però tampoc no tenia, com tothom, cinc dits a cada peu. En tenia sis.

Aquest somni recurrent m'ha perseguit sempre. Potser no seria mai un peix ni una dona d'aigua, però la por que ella ho fos i ens abandonés per tornar al seu hàbitat aquàtic em mortificava.

La llegenda deia que algunes aloges es casaven amb homes terrenals i vivien a les cases, però si mai l'home els esmentava la seva naturalesa de dona d'aigua, llavors elles desapareixien per sempre, enutjades. La qüestió és que, per algun motiu ignot, la casa tenia esculpit sobre la portalada el relleu d'un ésser mig dona mig peix. Si venia de l'aigua, la mare, no ho sabré mai, però sí

que sé que va ser per l'aigua que va marxar, deixant-hi un seguit de cercols per tot llegat.

Els Llorach van arribar el dia que jo feia deu anys, el 23 de juny, revetlla de Sant Joan. El dia abans la mare em va fer pujar amb ella a les golfes, i de sota un prestatge va retirar un bagul rosegat pels segles que va aixecar un núvol de pols. De l'interior en va treure un paquet flonjo i voluminós embolcallat en paper de seda esgrogueït.

–Va, obre'l –mormolà, lliurant-me'l.

Unes velles branquetes d'espígol per espantar les arnes s'agafaven a la llaçada, que es va desfer d'una mínima bursada; llavors un plomissol blanquíssim i menut va escapar de dins el paper i va quedar suspès a l'aire, gronxant-se entre la pols arcaica que habitava les golfes. De dins el paper en vaig treure el meu regal: un vestit d'àngel. Era de batista fresca i lleugera, d'un blanc trencat pels anys. Un llaç mig descosit a l'esquena el cordava, just per sota les barnilles que sostenien les ales de plometes blanques.

–Era teu? –vaig demanar.

–De la meva mare.

Dels parents i de la guerra no se'n parlava. Diuen que l'endemà que es van endur l'avi «a passejar», l'àvia va desaparèixer com si se l'hagués empassat la terra, o potser l'aigua. Ara, palpar aquell teixit angelical era ressuscitar una memòria que no era la meva.

Em va presentar el vestit per sobre i la meva curta estatura va quedar en evidència.

–L'àvia era molt alta. No pateixis, que l'arreglarem.

Que l'àvia era molt alta era un eufemisme per no dir que jo era de mida insignificant. El pare deia la nena no creix: xarop de quina. Deixa-la, ja creixerà, reblava la mare. Aviat vaig deduir que per als grans l'existència era una qüestió de mides, de donar la talla. A mi, des de la meva minsa constitució, el que em preocupava, i m'angoixava, era fer-me alta i tibada com les companyes d'escola,

que em defugien cridant-me microbi esguerrat, t'esmunyiràs per un forat. Em preocupava créixer i haver de fer el ximplet anant amunt i avall de la mà, com feien elles, rient com lloques esvalotades. Sentia pànic a fer-me senyora i haver d'embotir tots sis dits dels peus en sabates estretes de cloc-cloc, parlar amb els llavis enravenats, no poder pujar als arbres pel fet de dur vestits estranguladors, riure amb la boca petita, dir sempre verge santíssima! i quina barbaritat! Jo era feliç sent una nena de butxaca, i si mai havia de créixer volia ser com la mare, que reia amb els llavis flonjos i sense mesura, i agafava les torrades amb tots els dits, i trepitjava la terra amb els peus descalços i els cabells deixats anar, coneixia totes les herbes i totes les llegendes, i era una dona alegre i potser, també, d'aigua.

La mare va enganxar una pinça de roba als baixos per marcar la tela sobrant.

—Demà et llevaràs i ja estarà arreglat.

—I la corona?

—Es deuria perdre. Però a tu no et cal. —I em va pessigar una galta.

L'endemà el vestit descansava a peu de llit, ja arreglat, i tot de clapetes de sol filtrades entre el ramatge dels oms feien saltirons sobre el terra de la cambra. Semblava granadura d'or caient d'un collaret trencat.

Era el matí de la revetlla de Sant Joan, i a l'hostal encara es respirava una certa calma. Només teníem dues velletes amb els cabells de núvol que sempre em deien neneta maca i em donaven anissos d'una bosseta molt rebregada; i un escriptor que em feia uns trucs de màgia amb un mocador arrugat i uns dits peludíssims i malaptes com cucs acabats de néixer; jo l'aplaudia i deia bravo, i ell s'inflava com un paó.

Descalça, vestida d'àngel i cantant com si fos el primer dia del món, vaig baixar les escales per anar a la cuina a esmorzar; l'aire va travessar el teixit amb tanta lleugeresa que em va semblar que podria sortir volant. A la cuina només hi havia el silenci, picotejat

pel tic-tac del rellotge i urpejat pel bronzit de dues mosques que anaven i venien pels quadradets blancs i vermells de les estovalles. La xicra escampava la flaire de la xocolata calenta que feia el pare els dies de festa. Sobre la taula hi havia una coca curulla de sucre de llustre, amb un cartellet escrit a mà amb floritures i cargolins que deia Per molts anys, subratllat per un petit raig de sol que s'escolava per la finestra.

Quan vaig obrir la vitrina per treure'n una tassa em vaig veure emmirallada al vidre, i podria haver estat hores magnetitzada amb la meua imatge seràfica si no hagués estat per la botzina impertinent que va irrompre fora, reiterant una cantarella afònica, com d'ànec en zel. Hi va haver un silenci expectant dels ocells. Llavors, rere la meua silueta immaculada, per sobre les plomes que el sol daurava, el vidre va reflectir l'arribada del cotxe negre, fastuós i lluent, que va quedar travessat a l'entrada principal.

Una setmana abans del que estava previst i sense avís previ, van arribar els Llorach.

Eren els únics hostes que pagaven, i molt bé, la cambra per tot l'any, fet que els donava dret a un tracte preferent. Ell es deia Ildefons Culell, inversionista i hereu d'una ja extingida nissaga de banquers. Ella es deia Hermínia, Hermínia Llorach; de fet, tant va fer valer la seva estirp que se'ls coneixia com el matrimoni Llorach. Era filla d'un casament desafortunat i neta d'un tortuós matrimoni de conveniència entre una comtessa d'una nissaga en declivi i un indiano. Patia, pel que deia, problemes respiratoris, i el seu metge li havia recomanat menjar tres ous al dia i respirar aire pur. Com més ous consumia i més aire del meu poble inhalava, més es lamentava ella, perquè en realitat –i em caldrien anys per descobrir-ho– no era precisament l'aire pur, el que venia a buscar a l'hostal.

Però d'això en parlaré, per força, més endavant.

Des de la finestra vaig veure el pare venir de l'hort, remugant i espolsant-se les mans rere els pantalons.

El primer a sortir del cotxe va ser el Nerón, un pomerània inflat de pèl, petit, malcarat i amb aires majestàtics, que tenia per tron la falda de la senyora, des d'on rebia les seves constants manyagueries. Sempre ensenyava les dents en una ganyota caricaturesca, el gos, i menjava el mateix que la senyora: de caprici, entre poc i gens. Va saltar del vehicle com un ressort i bordant com feia sempre, per si de cas; i després, cadascú per una porta, els senyors. Ella va sortir lamentant-se dels sotracs del camí. Llarga, prima i desmanegada, vestia una d'aquelles peces d'alta modisteria que mai llüïen en el seu cos desmenjat. Ell va baixar del cotxe respirant profundament. Va deixar anar una exclamació de plaer alhora que deixondia els braços. Tot seguit es va encendre un cigar d'aquells que no acabaven de consumir-se mai i que omplien l'hostal d'una boira que em feia estossegar. L'home donava uns efusius cops a l'espatlla del pare mentre el xofer, un home de cara llargaruda i esmunyedissa que feia pensar en les espelmes de l'església, descarregava un maletger que semblava reproduir infinitament bosses i equipatges com si es tractés d'una pel·lícula de Buster Keaton. El senyor va fer alguna al·lusió a la gana que se li havia obert de cop, i la senyora, queixosa, es va asseure a l'ombra del porxo.

—Verge santíssima, aquesta carretera és talment el camí de l'infern —la vaig sentir exclamar amb una mà al pit, com si ho tingués tot previst per desmaiar-se—. I la nena?

Llavors es va sentir una escaramussa de lladrucs.

Jo anava a sortir de la cuina per tancar la Williams quan vaig topar amb el pare, que just hi entrava cuitat en cerca de la mare. Amb la col·lisió, la tassa de xocolata que encara duïa a la mà se'm va vessar sobre el vestit d'àngel. Ell va balbucejar alguna cosa entre